

Sasii ardeleni

Saga unei civilizații, în trei părți: colonizarea,
splendoarea și colapsul xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx

Câțiva porumbei se desprind de pe acoperișul Turnului cu Ceas din zona medievală a Sighișoarei. Turnul, înalt de 64 de metri, a fost construit în secolul XV-lea iar până în

Sibiu. 1789. Zi de târg. Franz Neuhauser a pictat "ad naturam" atmosfera unui târg transilvănean de la sfârșitul secolului

al XVIII-lea surprinzând tipurile de locuitori ai Sibiului, în costumele specifice, diferențiate după stare socială, origine etnică

Monica Schneider a părăsit România împreună cu familia când era copil. Ea a ales să facă nunta religioasă pe pământ natal,

la Mediaș, împreună cu proaspătul ei soț Kai Hufenbach, cetățean german din Lubeck. Îndrăgostiți de cultura sașilor, mirii

TEXT: CĂTĂLIN GRUIA FOTO: BOGDAN CROITORU

I TOATĂ FAMILIA BIRTHLER SE ADUNASE ÎN BUCĂTĂRIE. MIROSEA PUTERNIC A BRÂNZĂ. TATĂL, IMPUNĂTORUL HERR ALEXANDRU ADALBERT BIRTHLER DĂDEA PRINTR-O MAȘINĂ DE TOCAT MINUSCULĂ BUCĂȚI MARI DE CAȘ; ȘI MAI CIUGULEA BINEDISPUS DIN PĂRȚILE CARE SE

fărnițau. Frau Lidia-Elena Birthler comenta oripilată știrea zilei: niște „răuvoitori” din satul Glodeni vandalizaseră băncile instalate pe malul Mureșului de fiul lor Klaus și ceilalți voluntari de la Asociația „Față de Mureș”. Vorbea mai mult tatăl, despre palmele pe care ți le dă viața și despre capcana prea marelui optimism al „copiilor neștiutori”. Copiii erau de față, de partea cealaltă a mesei: Klaus Birthler și Georgiana Branea, arhitecți la 30 de ani și fondatorii Fetei de Mureș. Sunt trei ani de cand ei și-au dedicat weekend-urile unor acțiuni punctuale pe malurile Mureșului prin care vor să îi facă pe locuitori conștienți de valorile zonei. Georgianeii îi scăpărau ochii negri: „Nu pricep că facem toate lucrurile astea pentru ei?” Sfiosul, luminosul Klaus a șoptit într-un târziu: „poate că totuși noi am greșit că nu ne-am făcut înțeleși.”

Birthlerii sunt una dintre cele 10-12 familii de germani rămași în Regiul cândva săsesc. Încet-încet discuția noastră a alunecat spre istorie. (Sașii sunt probabil poporul cel mai obsedat de istorie din lume; au scris peste 6000 de lucrări despre istoria lor și a Transilvaniei - totul raportat la o populație care în momentul lor de vârf demografic, în perioada interbelică, număra 200.000 de oameni). Birthlerii vorbeau în română, din politețe față de

mine care nu știu germana. Doar Klaus puncta din când în când cuvinte în germane, mingi la fileu pentru tatăl său care preluau numaidecât discuția, continuând să învârtă la mașina de tocat.

COLONIZAREA

Tărâmul făgăduinței

Ca niște manageri cu pozitii vacante in organigrama, primii regi maghiari au invitat oaspeti din Occident sa dezvolte o Transilvanie in curs de cucerire.

Am făcut Brașov-Târgul Mureș de vreo 20 de ori înainte să învâț să o văd. Din goana mașinii, de pe autostradă, silueta abia ghicită pe o cușmă de deal a ruinei cetății de la Feldioara îți apare ca o Fata Morgana învăluită în păcla ce se ridică din apa Oltului. Mi-am făcut un obicei din a mă abate puțin prin comună pentru un popas la cetate. În ultima vreme a devenit chiar un loc aglomerat, de când la baza dealului a început să se construiască o mare stație de epurare a apelor uzate.

Primii coloniști sași din Feldioara sunt dez-

Sasii au clădit în Transilvania o civilizație care a ajuns la apogeu în sec. al XVI-lea. Gradul de prosperitate a fost direct proporțional cu cel de

gropați din piațeta dintre casa parohială și Biserica Evanghelică.

Tradiția locală spune au pătruns în Țara Bârsei dinspre Rupea, peste deal, croindu-și drum cu topoarele prin pădurea Bogatei. Numele german al Feldioarei („cetate de pământ”, în maghiară) este Marienburg - Cetatea Sfintei Marii - după patroana ordinului cavalerilor teutoni aduși pe la anul 1211 în Țara Bârsei să asigure frontiera sudică a regatului maghiar. Echipa arheologului Adrian Ioniță a cercetat aici 127 de morminte. Mortii erau înfășurați în giulgiu și depuși fără sicriu în gropi cu treaptă, săpate după forma și dimensiunile corpului uman, cu o nișă în dreptul capului. Se odihnesc aici 2-3 generații - din ultimii ani de domnie ai lui Geza II și până la instalarea cavalerilor teutoni. „Analogiile cu cimitirele din vestul Europei și cu cele din Transilvania - din zona de colonizare săsească - arată că necropola de la Feldioara a aparținut primului val de coloniști germani veniți în Transilvania pe la mijlocul veacului al XII-lea - spune Adrian Ioniță. Ei au format aici o societate autarhică și egalitară”.

VREME DE APROAPE DOI ANI am dat Bucureștiul pe o căsuță țărănească din Mureș. În tot acest timp, profitând de călătoriile pe urmele sașilor am descoperit în Ardeal o țară străină. Încercând să refac etapa finală, pe sol transilvan, a traseului primilor coloniști, am pornit-o de la Alba Iulia către Sibiu, încă nedumirit ce i-a mânat încoace pe oameni aceștia. Ce l-a făcut pe țărănul german Hezelo din Markstein (considerat primul sas menționat nominal) să vândă tot ce avea mănăstirii Klosterrath în 1148, ca să plece spre Ungaria, un ținut necunoscut, aflat la marginea lumii civilizate? Cavalerii participanți la cea de-a II-a cruciadă au traversat Ungaria în 1147, în drum spre Palestina. Unul dintre ei, cronicarul Otto von Freising a descris-o ca fiind o țară a tuturor posibilităților. Și totuși... Începând cu secolul al XI-lea, Imperiul German - în special părțile vestice, Țările de Jos și Flandra - era fruntea Europei.

Inovații tehnice din agricultură, meșteșuguri și minerit provocaseră un „boom” economic. În spațiul dintre Rin și Elba, de la 70 de târguri în perioada carolingiană s-a ajuns la 3000 în secolul al XIII-lea. Populația s-a dublat ajungând la aproximativ 12 milioane. Datorită noilor tehnici introduse în agri-

cultură era nevoie de un număr mai mic de țărani pentru a exploata același ogor. Odată cu economia au crescut și pretențiile nobililor. Meșteșugarii, aserviți stăpânilor feudali, erau împovărați de taxe. Pe fondul acestei foame de pământ și libertate începută migrația germană spre răsărit. Mai întâi în interiorul țării - prin defrișări și asanări, apoi - tot mai departe: în Boemia, Polonia, Lituania, Cehia, Slovenia, Ungaria sau Transilvania. Au plecat în special țărani săraci, nobili mici și mijlocii ruinați și meșteșugarii aserviți.

La fel cum un manager cu poziții vacante în organizație angajează o companie de recrutare care să îi găsească oamenii potriviți, domnitorii care vroiau să colonizeze un ținut recurgeau la serviciile unui „locator” profesionist. Acesta călătorea pe niște itinerarii speciale cu documentele de chemare cu drepturile promise coloniștilor în teritoriul de emigrare. La întoarcere, locatorul conducea grupul spre teritoriul desemnat și uneori - dacă era un om cu bani pentru a putea susține în primii ani financiar colonia (sub formă de împrumut) - devenea administratorul viitoarei așezări. Stăpânul domeniului îi acorda un număr de loturi și privilegii economice. În Transilvania, deși au existat mai multe valuri de imigrare de-a lungul a peste două secole, colonizarea a fost una planificată. Coloniștii au ajuns în Ungaria urmând cursul Dunării. Apoi au traversat Tisa. Cei care au mers în susul Mureșului au fost așezați pe pământul crăiesc, în partea de sud a Transilvaniei, pe o fâșie de la Orăștie până la Baraolt, cu limită de nord în zonă Târnavelor; cei care au urcat în susul Someșului au ajuns în zona Bistriței, unde majoritatea satelor săsești aveau să fie asevite nobilimii laice sau clericale. Conform istoricului Thomas Nagler, „episcopia de Alba Iulia și apoi, începând cu a două jumătate a secolului al XII-lea, Sibiul, ar fi putut juca rolul unui centru de recepționare. Probabil grupurile erau preluate de la graniță și conduse la locul pe care urmau să-l primească; șefii (greavi sau clerici cu care se vor fi tratat și condițiile de colonizare) probabil au parcurs în calitate de locatori, de mai multe ori calea dintre patria de baștină și Transilvania”.

MAGHIARII AU TERORIZAT Occidentului mai bine de jumătate de veac. Expedițiile lor de jaf păreau de neoprit până în 955, când împăratul Otto cel Mare

i-a zdrobit pe câmpia Lech. Ungurii au abandonat expedițiile de pradă și au format un stat copiindu-și învingătorii. Și-au schimbat direcția de expansiune spre sud-vest, către Marea Adriatică și către est - unde Transilvania le apărea ca o fortăreață naturală cu Carpații pe post de ziduri.

Venind din regiuni cu agricultură avansată, sașii au transplănat în Transilvania semințele dezvoltării economice. Au introdus asolamentul trienal, măsurarea loturilor, cultura cerealelor, plugul cu grindei mobil, morile de apă și de vânt, etc. Unelte noi, mai eficiente au accelerat defrișarea pădurilor, extinderea suprafeței agricole și creșterea producției. Forța de muncă a omului a fost suplinită de animale, energia hidroelectrică și eoliană. Cele 159 de mori amintite în documentele în secolul al XIV-lea indică o creștere a recoltelor de cereale. Descoperirile arheologice surprind dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului. Avântul agriculturii și specializarea strictă a meșteșugurilor s-au potențat reciproc. Comerțul a devenit o ocupație profitabilă, stimulat de dreptul acordat sașilor să țină târguri scutite de taxe, să călătorească cu mărfurile lor fără vamă.

Nimic nu părea să poată sta în calea mongolilor uniți de Ghenghis-han. Au ajuns să cucerească China (din 1211), chezele rusești de la Kiev și Halici (1223), apoi s-au abătut asupra Europei (1241). Armata ungară a fost spulberată la Mohi, regatul maghiar a devenit o ruină, un sfert din populație - masacrată. Campania a fost abandonată la vestea morții marelui han Ogodei, în 1242. Batu han s-a întors acasă, în inima Asiei pentru a-și apăra dreptul la succesiune. După această invazie nemaipomenită descrisă în Carmen Miserabile de canonicul Rogerius de la Oradea, multe nume de localități de la Pasul Rodnei la Oradea, din Țara Bârsei până la Alba Iulia nu mai apar în documente. După 1241 colonizarea a reînceput, sprijinită de regele Bela al IV-lea, pentru a umple golurile de locuire.

S-au succedat deceniile, secolele, fiecare cu incur-

siunile lui de jaf fie tătare, turcești, valahe, maghiare, austriace sau ale armatelor de mercenari, dar civilizația sașilor din Transilvania s-a reinventat la adăpostul unor ziduri trainice - în orașe (precum Sibiu, Brașov, Cluj, Bistrița, Sighișoara, Mediaș, etc) și în peste 250 de sate cu biserici fortificate.

Pe un turn din Senereuș, un sat săsesc de la noi din Mureș, am găsit un text care mi s-a întipărit în mine: O quam beata res publica, o quam felix communitas, quae temporae pacis considerant bella. (Cât de bucurăoasă este obștea, cât de fericită este comunitatea, care în timp de pace ține cont de războaie). Soția mea Adina a ținut să mă ducă la cetatea țărănească din Râșnov, să vedem acest motto pus în practică în cuibul de vulturi unde se juca în copilărie. În centru Râșnovului m-a tras într-un gang, pe dreapta: hai să-ți arăt o scurtătură secretă, prin pădure. La capătul culoarului - o potecuță. 10 de minute de urcuș pe trepte neregulate până sus. Cetatea de piatră brută și cărămidă este mărginită la sud, vest și nord de abrupturi de 150 m.

„Când eram mică veneam aici măcar odată pe săptămână. Ruinele erau acoperite de iarbă, nu exista taxă de intrare sau turiști”. De la casa de bilete ne-a preluat ghidul Gabriel Guteanu, - un tânăr minion în bermude care aducea mai degrabă a DJ (nu-mi puteam lua ochii de la sprâncenele lui pensate). Cât iva muncitori cocotați pe schele lucrau la zidul din latura estică de unde ne-am început turul. Fortificația e în plin proces de restaurare; după ce a recuperat-o de la un concesionar italian care vroia să o transforme în pensiune, Primăria se străduiește să-i redea gloria de altă dată. Pariul primarului Velcea se dovedește inspirat: cei 200.000 de mii de plătitori de bilet (10 lei) de anul trecut fac din Cetatea Râșnov una dintre cele mai vizitate destinații românești din 2011.

În secolul XIII-lea, printr-o politică inspirată de management regional maghiarii eliminaseră decalajul dintre ei și occident: erau un regat european cu două milioane de locuitori care alcătuiau un mozaic

Dintr-un balcon al Bisericii Evanghelice din Mediaș, pastorul Reinhold Guib arată enoriașilor o cască în timpul unei

predici despre cum Dumnezeu îi apără pe credincioși în etapele vieții. Discursul este destinat mai ales adolescenților ce

Membrii ucenici ai breslelor poposesc la Sibiu să-și îmbunătățească abilitățile, așa cum fac și aceste calfe din

iarmaroace, festivități, judecăți și execuții. Și tot aici locuiau bogații orașului.

Printre ei, trei vecini venetici - Oswald Wenzel, Nikolaus de Wagio și Christophorus Italicus de Florența au luat în arendă în anul 1456 administrarea monetăriei din Hermannstadt. Societatea lor a obținut și drepturile asupra aurului și argintului extrase din Transilvania. La nr. 9 stătea Oswald Wenzel, primarul anilor 1450, originar din Boemia. Alături - Nikolaus de Wagio era sibian abia la a doua generație. Tatăl său, finanțistul italian Matthaus Baldi, s-a stabilit în Sibiu în ultimul sfert al secolului al XV-lea ca administrator al sării la Ocna Sibiului și cominte al monetăriei. Avea case în Abrud și Aiud și din 1408 - această locuință în Piața Mare. Vecinul lui cel mai apropiat era monetarul Markus, a cărui casă, de la nr. 8, a cumpărat-o probabil prin 1443, celălalt membru al trio-ului, Christophorus Italicus de Florența. În anii următori, valul afacerilor l-a dus pe Christophorus la Cluj și apoi la Baia Mare. Fiul său, Paulus Italicus rămas stăpân în casa de la nr. 8,

a vândut-o cu 1.000 de guldeni, la 1 iunie 1472, lui Georg Hecht, arendașul cămării miniere din Baia de Arieș și al monetăriei din Sibiu, proprietar al tuturor punctelor de vamă din Transilvania în comerțul cu Moldova și Țara Românească. Cum de ajunsese Sibiu un loc atât de cosmopolit, atrăgând din toate părțile întreprinzători care făceau afaceri strălucite în Transilvania?

PRIMII COLONIȘTI STABILIȚI aici pe la mijlocul secolului al XII-lea au întemeiat o așezare de două ori mai mare ca localitățile învecinate. În mai puțin de 100 de ani Sibiu a devenit centrul politic și administrativ al uniunii coloniștilor, de la Orăștie până la Ținutul Secuiesc. În anii 1225-1229 în urma reformei teritoriale a regelui Carol I Robert din fostul comitat al Sibiului s-au format 7 scaune (unități administrative): Orăștie, Sebeș, Miercurea, Cincu, Nocrich, Sighișoara, Rupea, în frunte cu scaunul principal, Sibiu. Orașul a năpârilit de patru ori, revărsându-se dincolo ziduri. La începutul secolului al XIII-lea,

Întâmpinați de o tânără gazdă, într-o scenă ce evocă un moment din trecut, câțiva cavaleri descălecă la umbra

Sibiul era doar un sat mai răsărit, întărit în jurul Pieței Huet; în prima jumătate a secolului al XIV-lea, al doilea inel de ziduri s-a ridicat în jurul Pieței Mici. În a doua jumătate zidurile s-au lărgit în jurul orașului de sus, iar la sfârșitul secolului al XV-lea a apărut o patra incintă destinată să apere orașul de jos până în apropierea Căminului. Invazia mongolă din 1241-1242 a dat peste cap Europa de sud-est, dar a creat o situație favorabilă orașelor săsești. Ungaria a fost la un pas de knock-out; stăpânirea cumanilor la sud de Carpați a dispărut. În acest vid de putere s-au născut principatele Țării Românești și Moldovei. Meșteșugarii sași au folosit cele două țări noi ca surse de materii prime și piețe de desfacere (pentru arme, unelte sau obiecte de lux). Negustorii sași s-au implicat în comerțul de tranzit care lega porturile de la Marea Neagră cu nord-estul Europei și Dunărea de jos cu sud-vestul. Având sistemul de desfacere asigurat, meșteșugarii au crescut producția.

OAMENI CU BANI, interesați să facă și mai mulți bani

au fost de la bun început la conducerea Hermannstadt-ului. Mai întâi s-au îmbogățit greavii (mici nobili) fondatori de localități - din privilegiul din morărit, cârciumărit, măcelărit, terenuri din vatra orașului, apoi din comerț la mare distanță. În următoarele secole au fost înlocuiți treptat din fruntea orașului de un nou patriciat de întreprinzători ne-nobili care au făcut avere din comerțul en gross și la distanță, din minerit și administrarea diferitelor venituri regale (sare, vămi, monetărie). Toți s-au dovedit niște maeștri al lobby-ului: au militat constant pentru extinderea și protejarea comerțului întrecându-se în a colecționa scutiri și privilegii economice de la regii unguri. Numai între anii 1351-1400 cancelaria maghiară a emis peste 40 de acte care se referă exclusiv la problemele negustorimii sibiene.

Un registru de impozite din preajma anului 1475 când Georg Hecht cumpăra casa de la nr. 8 îi listează pe cei 896 de proprietari de case din oraș. Impozitarea se făcea în funcție de avere. Peste o marcă de argint (1 marcă = 4 guldeni = 16 loți) aveau de achitat

numai 17 patricieni - majoritatea, vecinii lui Hecht, din Piața Mare. Sfatului orașului - format din patru funcționari superiori - primarul, vilicul, judele regal și cel scăunal, ajutați de 12 consilieri) - era recrutat din numai 40-50 de familii de vază. Urmau negustori cu amănuntul și meșteșugari înstăriți - aproximativ 200 care s-au îmbogățit vânzându-și produsele din ateliere. Încă din 1376, în Sibiu activau 19 bresle cu 25 de meserii. Hermannstad-ul funcționa ca o mare companie multi-profesională, fiecare breslă fiind un fel de sindicat al practicanților unei specializări, care, în loc să se concureze, aleg să se ajute.

În 1480 orașul avea 920 de capi de familie și 368 de chiriași, în total peste 6000 de oameni.

La 6 februarie 1486, la cererea primarului sibian Thomas Altemberger, regele Matei Corvin a extins valabilitatea privilegiului andrean (acordat inițial de regele Andrei II în 1224 sașilor din Comitatul Sibiu) asupra tuturor localităților libere ale sașilor. S-a format astfel Universitatea Săsească - un fel de parlament al germanilor ardeleni liberi. „Adunarea reprezentanților scaunelor și districtelor săsești se întrunea la Sibiu, de obicei în ziua de Sfânta Ecaterina și stabilea împărțirea corectă a sarcinilor fiscale, prețurile unor mărfuri, măsuri și greutate comune, statute de breaslă, reglementări ale tuturor domeniilor vieții cotidiene publice, dar lua și decizii politice importante”, spune istoricul Konrad Gundisch.

Cinci ani mai târziu negustorul Georg Hecht, din Piața Mare, nr 8 ajungea primar al Sibiu. A fost o perioadă înfloritoare pentru oraș - și pentru casa de la nr 8, unde s-au făcut de îmbunătățiri și renovări - bolțile gotice datează din această perioadă.

Breslele croitorilor și cizmarilor și-au construit sedii noi (unde sunt azi Parohia catolică, respectiv Podul Mincunilor). A fost finalizat turnul bisericii parohiale Sfânta Maria. În 1494 este atestată prima farmacie din cetate. În timpul mandatului Hecht turcii au invadat Transilvania și au jefuit Mărginimea Sibiului. În fruntea armatei primarul i-a urmărit și i-a înfrânt la Turnul Roșu. Hecht mai condusesse în 1479 contingentul de cavalerie săsească la victoria de pe Câmpul Pâinii obținută de Pavel Chinezu și Ștefan Bathory, voievodul Transilvaniei împotriva turcilor lui Ali Kodsa. După moartea lui Georg Hecht, în 1496, casa a fost preluată de către fiul său, Johann - principalul promotor al lui Luther în Sibiu. În casa de

la nr 8 s-au ținut primele slujbe în spiritul Reformei (chiar înaintea ca brașoveanului Johannes Honterus să introducă Reforma în Transilvania, în 1543).

Aceasta fost o perioada mari transformări în Transilvania. Ungaria a fost înfrântă de turci la Mohacs (1526). Partea centrală a devenit în pašalâc (1541). Transilvania a rămas un principat autonom sub suzeranitate otomană până în 1688.

În 1584, casa de la nr. 8 a trecut în proprietatea lui Johann Waida, unul dintre primarii celebri al Sibiului. Pentru următorii 237 de ani a rămas în proprietatea familiei Waida. Lor li se datorează multe dintre „update-urile” pe care le admirăm azi, precum ușa în stil renascentist din gangul porții. După ce o perioadă îndelungată aici au locuit comiții sași, în anul 1821 Universitatea Săsească a cumpărat Casa Hecht cu 20.000 de guldeni. Alți 12.260 au costat reparațiile; au fost schimbate dispoziția încăperilor, forma acoperișului și aspectul fațadelor. În prezent, în Casa Hecht sunt locuințe și spații comerciale.

DECĂDEREA

Cutia Pandorei

Steaua sașilor a început să apună în secolul 18 când n-au reușit să-și obțină a 23-a confirmare a privilegiilor. În epoca naționalismului au avut de-a face cu un stăpânitor de tip nou - statul național - hotărât să-i asimileze cu orice preț.

M-am întors în Reghin unde arhitectul Klaus Birthler a alcătuit un arbore genealogic al familiei. Cel mai vechi strămoș găsit în documente este Samuel Birthler (1818-1887).

Cam în vremea aceasta Iosif II de Habsburg a deschis cutia Pandorei pentru sași. Un autocrat iluminist binevoitor, împăratul a emis 6000 de edicte și 11.000 de legi noi prin care a încercat, cu rezultate dezaastroase, să reglementeze pe baze raționale fericirea supușilor săi și să-și transforme imperiul-hidră într-un stat modern centralizat. Cu unul dintre aceste edicte a dat Transilvaniei o nouă împărțire administrativă în 11 comitate, desființând autonomiile națiunilor privilegiate. Habsburgii le recunoscuseră sașilor privilegiile odată cu preluarea Transilvaniei

Um aut fugit fugit, cudfuds sdvs

Echipa arheologului Petre Beșliu a descoperit rămășițe omenesti presupuse ca fiind de secol XIV, la temeliea Bisericii Azilului din Sibiu. Cercetătorii bănuiesc că trupurile aparțin unor pacienți ori călugări. Oamenii erau îngropați fără coșciug, fiind înveliți doar într-un giulgiu, conform unor obiceiuri saxone vechi, crede Petre Beșliu. Alături, lespeda funerară a unui dintre patricienii locali din Biertanul medieval. Ipictur aborporum re, num repedis de premi, occuptatis et et verae nonse nus, issinventis es ex et quodit, et dolupta

Deși reprezentau numai 1,37 % din populația țării, investițiile sașilor în industrie însumau în 1934 cca 7 mld. lei, o treime din bugetul statului

Wehrmacht și industria de război germană. 26.000 dintre ei erau sași. Când România a întors armele împotriva Germaniei toți au fost declarați dezertori.

Prin înșelăciunea personală a lui Hitler, generalul Arthur Phelps a fost numit comandant SS și de poliție al Transilvaniei. Printre ordinele primite: să ia toate măsurile de salvare a germanilor din Transilvania și Banat. A reușit să evacueze numai sașii din Ardealul de Nord. Liderii de opinie ai celor din sud s-au opus. „Cine se agită fără rost rănește moștenirea părinților și datoria sfântă pentru copii săi”, spunea într-un interviu din septembrie 1944 avocatul Hans Otto Roth, în jurul căruia se reunise majoritatea populației germane din România.

În nord evacuarea s-a făcut planificat. Ofițerii germani întorși de pe frontul de est repetau că rușii vor masacra orice german întâlnit în cale. S-a creat o isterie generală.

Pe 17 septembrie 1944 la Lechinia, în Bistrița, clopotele nu i-au mai chemat pe cei 1.100 de sași la liturghia de duminică dimineată. Era semnalul pentru evacuare. Convoaiele au plecat în perfectă ordine, conduse militari germani. Același ritual peste tot: o scurtă slujbă religioasă, o rugă în comun și la tragerea clopotelor - pornirea. Bunicul lui Klaus, Josef Birthler, maistru mecanic în Reghin, a fost unul dintre cei 30.000 de sași evacuați, 95% din populație. Au fost abandonate proprietăți de aproximativ 500 de milioane de \$ aur, la valoarea anului 1944.

În casa părintească din Râșnov, cu urechea ciuită lângă un radio antic, mare cât altar cu poze de familie și insigne pe post de icoane, moșul ascultă slujba de dimineată pe un post nemțesc. Buzele-i sunt surpate în interior și înconjurat de riduri verticale încât gura pare un fermoar posac. Nu vă luați după aparențe. Dacă ajungi să-l cunoști, nea Hans (Gagas Johann) devine un tip șugubăț care la 93 de ani încă „iubește fetele” și bate toba cu foc în Fanfara Țării Bârsei. Și deportat în URSS, în lagărul de la Donbass, unde au trăit 3 ani „ca vitele”, făcea lumea să mai uite de închisoare cântându-le la o toba meșterită „dintr-o cutie de conservă, un arc ș-o sârmă”. Nea Hans a luptat în armata română în alt doilea război mondial. A fost 11 luni pe linia întâi a frontului din Caucaz. N-a contat. După sfârșitul războiului, și el și nevasta, au fost deportați în URSS împreună cu alți 70.000 de etnici germani din România.

14.000 au murit din cauza muncii silnice și lipsurilor îndurate. „Nevinovați”.

Sașii evacuați din Ardealul de Nord și-a avut rezervat propriul calvar, orchestrat chiar de către concetățeni lor români. În săptămânile de după 13 septembrie 1944, când s-au retras ultimii soldați germani și unguri din Ardealul de Nord, gospodăriile săsești au fost prădate de țigani și românii din vecinătate care au furat tot ce au putut. În sate precum Ghinda, Chiraleș, Târpiu - unii luaseră obiceiul să se mute din casă în casă a absenteiștilor (temern consacrat de autoritățile române pentru sașii plecați), la fiecare câteva zile.

În perioada de după octombrie 1944 și până în toamnă lui 1945 autoritățile române reînstate în Ardealul de Nord au colonizat 2156 de familii de români în localitățile părăsite de sași. Reforma agrară din 23 martie 1945 a însemnat exproprierea etnicilor germani.

Un sfert dintre evacuați au fost ajunși din urmă de Armata Roșie în teritoriul Reichului și au fost trimiși înapoi în Transilvania în vara și toamna anului 1945.

S-au temut degeaba că vor fi masacrați de ruși. Curatorul bisercii evanghelice din Bistrița, Rudolf Schuller, spunea despre colonelul Serbacov, comandantul militar sovietic: „Ura față de germani, existentă la români, îi era străină.” În unele părți i români i-au luat la bătaie pe vecinii lor întorși. Conform notei informative nr 635/24 august 1945 a Legiunii de Jandarmi a județului Năsăud, primarul din Târpiu i-a jefuit pe sașii întorși în sat. Ordinul direcțiunii generale a Poliției nr 7499/26 mai 1945: „luați măsuri ca toți cetățenii germani plecați odată cu trupele germane care în prezent se întorc la domiciliu, să fie arestați și internați în lagăr.”

Nedorțiți de cei care le apucaseră averile, sașii erau prezentați că „trădători de patrie, cei care au supt națiunea română”. Prefectul de Năsăud, abia pus în funcție în iunie 1945, Ioan Popu, care și-a câștigat renumele de mâncătorul de sași, trimitea nota confidențială nr 8.999/5 iulie 1945 Ministerului Afacerilor Interne pentru a cere deportarea sașilor bistrițeni întorși, aflați în lagăr, într-o altă parte a țării, „pentru a-și lua gândul că vor mai ajunge la proprietățile lor, unde am așezat populația îndreptățită la împrumut”.
Toți etnicii germani au fost trimiși în detașamente

de muncă „în folosul țării”, în alte localități decât cele natale. Bunicul lui Klaus, Josif Birthler a avut parte de o experiență aparte. După evacuare nu a ajuns decât până la Budapesta unde a fost grav rănit de o grenadă. A zăcut într-un spital, zbătându-se între viață și moarte. S-a îndrăgostit de ungueroaică farmacistă care l-a îngrijit, dar până la urmă dragostea de malul Mureșului (blestemul familiei, cum spune tatăl Birthler) a fost mai puternică și bunicul Josef și s-a întors mai târziu, dar încă în timpul prigoanei sașilor. Și-a schimbat numele (după bunica ungueroaică și s-a declarat ungar).

Situația s-a mai detensionat abia prin 1948. Majoritatea celor aflați în detașamente de muncă au fost eliberați. În anii 1950 s-au încercat niște măsuri reparatorii: supraviețuitorii au revenit în localitățile de origine, și-au reprimis dreptul la vot, la școală în limba germană, bisericile.

Însă din Cătușă Pandorei aveau să iasă și alte rele.

În România s-a instaurat un stat comunist atotputernic, tot mai naționalist după 1960. Pentru sași asta a însemnat discriminare, nesiguranță, șicane, închisoare, Bărăgan. Tot atunci a început exodul sașilor pe bani. În plin boom economic RFG avea nevoie de forță de muncă. Autoritățile din RFG au inițiat demersuri pe lângă toate statele est-europene care aveau minorități germane. Conform lui Florian Banu, cercetător CNSAS, negocierile secrete dintre România și Germania au avut ca rezultat plecarea din țară a peste 200.000 de etnici germani, din 1962 și până în 1989. Un absolvent sas „exportat” aducea în visteria statului român 3.000 \$. Un student -1.500\$.

După căderea lui Ceaușescu, granițele s-au deschis și în numai doi ani (între 1990-1992) au plecat din țară „la liber” marea majoritatea a germanilor din România (alte 160.000 de persoane).

În capătul scării acoperite de la intrarea în biserică fortificată din Saroșul pe Târnavă l-am întrebat pe paznic câți sași mai trăiesc în sat. „Trei familii. Toți bătrâni.” Ce ar zice de felul cum s-a întors roata

istoriei strămoșii lor care în secolul al XIV-lea au început să-și dureze aici în piatră cetate bisericească pentru 1000 de ani?

Mă plimbam căzut pe gânduri negre ca o stafie prin biserică pustie (În liniștea mormântală a sălii austere, sandalele mele turcești se auzeau ca niște tocuri de vampă). Aerul era încărcat de parfumul săcâmlor în floare. Se putea și mai rău? Neîndoielnic! Conform istoricului Ernst Wagner, „România nu se prezintă chiar rău, dacă îi comparăm atitudinea față de etnicii germani cu cea a altor țări est-europene, cum ar fi și Polonia sau Cehoslovacia”.

Familia Birthler s-a înscris pentru emigrare în anii 1980. Au fost trecuți mai pe la coada listei și nu au mai apucat să plece. Prin 1992 au mers și Birthlerii la rudele din Germania dar „n-au rămas acolo...”

După 1990, o dată cu plecarea masivă a sașilor, casele lor au fost repartizate altor localnici - români și țigani. „Bogatele sate din zona Brașovului și Sibului au fost invadate de migrația țigănească, care și-a impus modelele de civilizație, aprinzând focurile de sub ceaune, direct pe podelele de stejar din casele vechi de sute de ani”, scrie jurnalista Sanziana Pop într-un editorial dedicat sașilor.

Sășimea s-a mutat în diasporă: 200.000 trăiesc în Germania, cca 20.000 în Austria, 30.000 în SUA, și 8000 în Canada. Rohtraut Wittstock, redactor șef la Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien estimează că în România mai există numai 15.000 de sași -majoritatea bătrâni. Și câțiva tineri idealiști ca Klaus, care se simt legați de pământurile astea.

M-am despărțit de Klaus într-o sâmbătă ploioasă după ce l-am ajutat să construiască un ponton pe Canalul Morii din Reghin. A două zi erau zilele orașului și optimistul Klaus, îndrăgostit de Mureș, pregătea lecții de canotaj pentru copiii mureșeni. „Ai observat că majoritatea românilor construiesc cu spatele la cursurile de apă? În alte țări, o adresă lângă o oglindă de apă, este una de onoare... Trebuie să reinvățăm să ne întoarcem cu fața la Mureș.” □

Dintr-un balcon al Bisericii Evanghelice din Mediaș, pastorul Reinhold Guib arată enoriașilor o cască în timpul unei

predici despre cum Dumnezeu îi apără pe credincioși în etapele vieții. Discursul este destinat mai ales adolescenților ce